

Березень - 2020, III сторінка

У березні сторінку журналу присвячуємо Софії Федорівні Русовій - видатній педагогині, просвітительці, державній і громадській діячці, яка присвятила своє життя творенню національної системи виховання

(1856 – 1940)

Софію Русову називають берегинею національної школи, бо куди б не закидала її доля, вона всюди відкривала дитячі садки, недільні школи, народні читальні, вела широку просвітницьку роботу.

Софія Федорівна Ліндфорс народилася 18 лютого 1856 року в селі Олешня на Чернігівщині у французько-шведській родині п'ятою дитиною. У 1866 році сім'я переїхала до Києва, і Софія стала ученицею третього класу дівочої Фундуклеївської гімназії, яку закінчила з золотою медаллю. Тут вона познайомилася та стала дружити з родинами Лисенків, Драгоманових, Старицьких. У 1871 році разом із сестрою Марією відкрили в Києві перший дитячий садок: «Зважились відкрити садок 1 вересня. Скоро набралось близько 20 дітей, між ними багато було дітей професорів, які перебували в садку увесь час його існування». «Так ви ж і самі ще дитина», - усміхнувся літній попечитель шкіл. Недовірливо похитуючи головою, він довірливо дивився на п'ятнадцятирічну дівчину. У руках - клопотання про дозвіл їй і сестрі відкрити перший у Києві дитячий садок. Хоч і сумнівався попечитель, проте дав згоду. Золота медалістка Фундуклеївської гімназії Софія Ліндфорс (майбутній професор Фребелівського педінституту в Києві й педінституту імені Драгоманова в Празі) зробила вибір на все життя. У 1872 році стала членом українського товариства, куди входили діячі науки і мистецтва, майбутньої Старої Громади. У 1874 році Софія одружилася з високоосвіченою людиною, засновником української статистики, етнографом і фольклористом Олександром Русовим. У цьому ж році подружжя переїхало до Петербурга, де займалися діяльністю в українському земляцтві. У 1876 році Софія та Олександр Русові готують до друку двотомне видання «Кобзаря» Тараса Шевченка для видання у Празі. Цього ж року повернулися в Україну до Чернігова. Софія зайнялася вчителюванням. За зв'язки з революційними колами у 1881 році була ув'язнена, і з того часу постійно

перебувала під наглядом поліції. У 1910 році стала співзасновницею, а потім до 1914 співучасницею педагогічного журналу «Світло». У 1916 році Софія Русова повернулася до Києва. Тут її було обрано членом Української Центральної Ради, призначено очільницею департаменту дошкільної та позашкільної освіти Міністерства освіти. У 1919 році Міністерство освіти переїхало до Кам'янця-Подільського, де Софія Федорівна читала курс лекцій у Першому українському університеті в Кам'янці, створила зразковий дитячий садок. У 1921 році Софія Русова переїхала до Львова, а згодом емігрувала до Чехії. У 1934 році брала участь у роботі Українського жіночого конгресу у Станіславі, у 1937 році була Почесним головою Всесвітнього «Союзу українок». 5 лютого 1940 року померла у Празі, похована на Ольшанському цвинтарі.

Софія Русова товаришувала з Лесею Українкою, і в них було багато спільного. Вони обидві відомі нам як літераторки й громадські діячки, проте Леся Українка – більше як письменниця, а Софія Русова більше як педагог. У спогадах вона писала: «Скільки разі пізніше я каюлася, коли буденна педагогічна праця мене не задовольняла! Скільки разів я залишала її, шукала задоволення в літературній роботі, але для цього мені не вистачало здібностей, а життя знову в різних обставинах кликало мене до цієї «педагогіки». Я в ній теж шукала постійно чогось мистецького, творчого, ухиляючись від усякої традиційності, формалізму... ». Схожі роздуми про свою працю бачимо і в спогадах Лесі Українки. Обидві належали до інтелігентних аристократичних і багатодітних родин, здобули прекрасну освіту, в юності захоплювалися музикою. Обидві жінки в умовах царської Росії робили все можливе, аби захистити свою Україну, аби вона стала рівною серед вільних європейських держав.

**Думки Софії Федорівни Русової про педагогіку, школу, вчителя (цитати подано зі збереженням орфографії і пунктуації С.Русової)*

- «Народ, що не має своєї школи, попасає задніх! Йому замкнено двері до пишного розвитку своїх культурних сил, він засуджений на пригноблене становище, на постійне вживання чужого хліба; живе він не по своїй живій душі, а чужим розумом. Такому народові, який не має своєї школи й не дбає про неї, призначені економічні злидні й культурна смерть. Ось через що сучасним гаслом усякого свідомого українця мусить бути завдання: рідна школа на Вкраїні».
- «Найдорожчий скарб кожного народу його діти, його молодь, й що свідоміше робиться громадянство, то з більшою увагою ставиться воно до виховання дітей, до забезпечення їм найкращих умов життя».

- «Потрібно викликати свідомість дитини, щоб і думка, і добрі почуття її були широко розвинені і що далі все більш керували її вчинками, щоб перед дітьми сіяв культ правди і добра».
- «Справу виховання бажано поставити якнайближче до природніх нахилів дитини і до вимог життя, в якому дитина перебуває, в зв'язку з світоглядом того народу, з психологією тієї нації, з яких походить дитина».
- «Бажано було б зробити вже хоч десь на Україні спробу в родинному життю українськими засобами провести найкращі сучасні педагогічні ідеали, виховати розумну працювиту дитину, не одірвану від свого рідного народу, а навпаки, зв'язану з ним пошаною до усього свого, знанням усього того, серед чого вона виростає. З таких дітей Україна справді б мала рідних синів – щирих робітників на ниві народній, творців її майбутньої ліпшої долі».
- «Головне завдання виховання – це вироблення характеру».
- «До цього часу родина була найкращим осередком задля дітей. Усі видатні педагоги колишніх часів визнавали родинне нормальне виховання за найкраще, бо в основі його лежала ласка матері».
- «Усе знати – то недосяжне завдання, та й не в тому найбільша вартість людини, що вона багато знає, і не втому, що вона цілком схожа з іншою людиною своїми думками, а в тому, щоб кожна людина якнайширше, реалізувала свої власні здібності, кебету(*кмітливість*), хист».
- «Мова формує думку дитини, керує нею, веде дитину шляхом розвитку загальної культури».
- «Той капітал знання, який дитина сама придбала ще до школи, є найкращим скарбом, і треба, щоб і в шкільному навчанні вона йшла тим же шляхом власного досвіду й досліду».
- «Бути гарним педагогом – це бути справжнім реформатором майбутнього життя України, бути апостолом Правди і Науки».
- «Велике слово – школа! Се скарб найкращий кожного народу, се ключ золотий, що розмикає пута несвідомості, се шлях до волі, до науки, до добробуту».
- «Тільки рідна школа може виховати громадянську свідомість, почуття своєї людської гідності».

**Видатні люди про Софію Русову*

- « Софія Русова вважала школу головним чинником розвитку нації, її цивілізованого поступу ...Думки С.Русової щодо концептуальних засад розбудови національної школи не втратили до цього часу своєї актуальності, а при творчому їх використанні мають бути важливим джерелом для створення сучасної української системи освіти й виховання» (Б.Ступарик).
- « Софія Русова ввійшла в історію як видатний український педагог, автор оригінальної концепції національного виховання. Вона залишила багату спадщину теоретика й практика, чиї твердження щодо навчання й виховання не втратили своєї актуальності й сьогодні»(О.Фізеши).
- « Понад півстоліття її твори були приречені на забуття, не визнавалися й піддавалися дискредитації. Але золоті джерела праць Софії Русової - не тільки історії педагогічної і психологічної думки, а й цілком сучасний, із сьогоднішніх позицій погляд на загальну проблему школи й освіти, визначення її цілей, завдань, основних принципів побудови змісту, форм і методів організації навчання»(Т.Недашковська, А.Верізуб).
- « Велика заслуга п.Русової, що вона – такий знаток діточої душі, в першу чергу душі української дитини, - промовляє за тою дитиною на світовій арені як педагог і як українка...»(К.Малицька).
- «Великий педагог, громадський діяч, дочка свого народу, яка присвятила все своє життя служінню високим ідеалам. Вона була тим апостолом, що проніс через усе життя ідею добра і справедливості»(О.Мариновська).

До уваги читачів!

23 квітня 1878 року народився вчений-педагог, психолог, фахівець із національного виховання Григорій Григорович Ващенко, тому IV квітневу сторінку щомісячного інтернет-журналу «Велетні української педагогіки» буде присвячено його життєдіяльності.